

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده الهیات

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی ضرورت حفظ اسرار نظامی در فقه امامیه و حقوق موضوعه

استاد راهنما:

دکتر علی رضا ابراهیمی

نگارنده:

حبیب اله رضوانی نسب

تابستان ۱۳۹۳

«صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد»

با تاییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)
جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد آقای: حبیب اله رضوانی نسب رشته: فقه و مبانی حقوق
اسلامی

تحت عنوان: بررسی ضرورت حفظ اسرار نظامی در فقه امامیه و حقوق موضوعه

با حضور هیئت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: تشکیل گردید.

در این جلسه، پایان نامه با نمره (به عدد..... به حروف.....) و

با درجه عالی بسیار خوب خوب قابل قبول مورد دفاع قرار گرفت.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبۀ علمی	امضاء
	استاد راهنما		
	استاد مشاور		
	استاد ناظر		
	استاد ناظر		
	نماینده تحصیلات تکمیلی		

معاونت آموزشی و پژوهشی دانشکده

مدیر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی

نام و امضاء

نام و امضاء

تقدیم به:

به سرور و سالار شهیدان و آزادگان عالم حضرت ابا عبدالله الحسین^(ع) و روح بلند و ملکوتی امام شهیدان انقلاب اسلامی خمینی کبیر قدس سره الشریف و برادران رزمنده هشت سال دفاع مقدس شهید محمدرضا رضوانی و شهید عبدالرضا ابوالقندی.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ماعطا فرمود. در اینجا بر خود لازم می دانم از تمامی اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضائل اخلاقی یاری نموده‌اند تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد بزرگوار و گرامی حضرت حجه الاسلام آقای دکتر علی رضا ابراهیمی که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان نامه تقبل نموده‌اند نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم.

چکیده:

موضوع پایان نامه حاضر بررسی ضرورت حفظ اسرار نظامی در فقه امامیه و حقوق موضوعه است حفظ اسرار در فقه و حقوق جایگاه رفیعی دارد.

زیرا هدف سازمانهای جاسوسی کسب و جمع آوری اخبار و اطلاعات سودمند از دشمن (حریف) می باشد و اغلب سعی در بسط و گسترش حوزه کار اطلاعاتی خود داشته و کار آنها از نظر ماهیت، کاری تهاجمی و اقدامی آفندی است. در حالی که سازمانهای حفاظتی کارشان مقابله و پیشگیری از دسترسی دشمن به اسرار و اطلاعات خود بوده و اغلب سعی در حفظ موقعیت امنیتی و شرایط موجود، در مقابله با اقدامات دشمن می کنند. حفاظت از اسرار و اطلاعات، کاری تدافعی و اقدامی پدافندی است. در دنیای امروز پول و ثروت جای خود را به دانائی و اطلاعات داده است. امروزه با ابزار اطلاعات می توان سلاح، پول و ثروت بیشتری تهیه کرد. بخاطر همین کسانی هستند که اقدام به جاسوسی، نفوذ، و سرقت اطلاعات و اسرار دیگران می نمایند. اینجاست که حفاظت از اطلاعات و اسرار کشور، به نحو مطلوب ضرورت حیاتی پیدا می کند و به کلیه اقداماتی که برای تأمین امنیت و حفظ اسرار خود در قبال نفوذ، جاسوسی، خرابکاری، براندازی و جنگ روانی دشمن صورت می گیرد و موجب محرومیت دشمن یا حریف از دستیابی به آنها می گردد حفاظت اسرار و اطلاعات گفته می شود.

این تحقیق ضمن آنکه کاری پژوهشی است زمینه آگاهی هرچه بیشتر اقشار مختلف مردم دانشجویان و صاحبان حرف و بالاخص نظامیان با موضوع حفاظت از اسرار و اطلاعات که تأمین کننده امنیت ملی است را فراهم کرده و نقاط قوت و ضعف قانونگذاری، اجرائی و قضائی را نشان می دهد. در این تحقیق اسرار و اطلاعات را از نظر معنا و مفهوم آن، از جوانب مختلف مورد بررسی قرار گرفته، و آنگاه به بررسی ماهیت حفظ اسرار و اطلاعات محرمانه و سری از نظر آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام و برخورد قرآن با افشاء کنندگان اسرار پرداخته، و نظر فقه امامیه و ادله اربعه (کتاب، سنت، اجماع، عقل) را در باره تقیه و رازداری، موارد مجاز افشای اسرار، شیوه های پیشگیری، عوامل و اهداف افشای اسرار، پیامدها، عواقب، مجازات افشای اسرار و احکام مربوط به جاسوسی و خیانت به امانات از نظر فقهی و حقوقی از جمله نتایج بدست آمده از این تحقیق است.

روش تحقیق در این رساله تحلیلی، توصیفی و ابزار گردآوری اطلاعات، کتابخانه ای و نرم افزاری های علوم اسلامی بوده است.

واژگان کلیدی: حفظ اسرار، امنیت، نیروهای نظامی، جاسوسی، خیانت

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل ۱- کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۱-۱-۱- بیان مسئله تحقیق	۲
۲-۱-۱- اهمیت تحقیق	۲
۳-۱-۱- سؤالات تحقیق	۳
۴-۱-۱- سؤال اصلی	۳
۵-۱-۱- سئوالات فرعی	۳
۶-۱-۱- فرضیه‌های تحقیق	۳
۷-۱-۱- پیشینه تحقیق	۴
۸-۱-۱- روش تحقیق	۴
۲-۱- معنا و مفهوم حفاظت اسرار	۴
۱-۲-۱- معنای لغوی	۵
۲-۲-۱- سرّ در اصطلاح فقهی	۶
۳-۲-۱- سرّ در اصطلاح حقوقی	۶
۳-۱- نیروی نظامی	۷
۱-۳-۱- معنای لغوی نیروی نظامی	۷
۲-۳-۱- اصطلاح فقهی نیروی نظامی	۷
۳-۳-۱- اصطلاح حقوقی نیروی نظامی	۸
۴-۱- معنای لغوی فقه	۸
۱-۴-۱- تعریف فقه	۹
۲-۴-۱- فقه در اصطلاح علما	۹
۳-۴-۱- فقه در قرآن و روایات	۹
۵-۱- حقوق موضوعه	۱۰
۱-۵-۱- تعریف حقوق	۱۰
۶-۱- افشای اسرار	۱۰
۱-۶-۱- معنای لغوی	۱۰
۲-۶-۱- افشای اسرار در فقه امامیه	۱۱
۳-۶-۱- افشای اسرار در حقوق موضوعه	۱۱
۷-۱- مجازات افشای اسرار	۱۱
۱-۷-۱- مجازات در فقه امامیه	۱۱
۲-۷-۱- مجازات در حقوق موضوعه	۱۲
۸-۱- پیشگیری از افشای اسرار	۱۲
۱-۸-۱- پیشگیری از افشای اسرار در فقه امامیه	۱۲
۲-۸-۱- پیشگیری از افشای اسرار در حقوق موضوعه	۱۲

۱۲ انواع پیشگیری	۳-۸-۱
۱۳ فصل ۲- بررسی ضرورت حفظ اسرار	
۱۴ ماهیت اسرار	۱-۲
۱۴ معنای اسرار	۱-۱-۲
۱۵ گستره حفاظت اطلاعات و اسرار	۲-۲
۱۵ ابزار اسرار و اطلاعات	۳-۲
۱۶ ادله نقلی	۴-۲
۱۶ 2-4-1- جواهر اسرار آمیز برای خواص	
۲۰ قانون کلی حفظ اطلاعات و اسرار	۲-۴-۲
۲۳ ادله عقلی	۵-۲
۲۳ ۱-۵-۲- جلوگیری از هرج و مرج و اختلال در نظم و آرامش	
۲۴ ۲-۵-۲- عدم غافلگیری توسط دشمن	
۲۴ ۳-۵-۲- مقابله با سیستم‌های پیچیده اطلاعاتی دشمن	
۲۵ ۶-۲- نحوه نگهداری و انتقال اسناد طبقه بندی شده	
۲۶ ۷-۲- خطر پذیری در حفظ اسرار و اطلاعات	
۲۷ ۸-۲- حافظ اسرار و انجام خلاف شرع	
۲۹ ۹-۲- تزامم مصلحت فرد با مصلحت اجتماع	
۳۰ ۱۰-۲- پیامدهای افشای اسرار	
۳۰ ۱۰-۲- مجالس اداری، خانوادگی، دوستی	
۳۲ ۱۱-۲- محرومان کلی اسرار	
۳۲ ۱-۱۱-۲- زنان	
۳۳ ۲-۱۱-۲- افراد نادان	
۳۳ ۳-۱۱-۲- بازگو کننده اسرار دیگران	
۳۵ ۱۲-۲- تجسس و محدوده آن	
۳۵ ۱-۱۲-۲- تجسس غیر مسؤولانه و بیهوده	
۳۶ ۲-۱۲-۲- پرونده‌سازی	
۳۷ ۳-۱۲-۲- تجسس در مورد مؤمنان	
۳۷ ۴-۱۲-۲- جست و جو درباره عیوب مخفی	
۳۸ ۱۳-۲- موارد مجاز افشای اسرار	
۳۸ ۱-۱۳-۲- دادخواهی	
۳۸ ۲-۱۳-۲- استعانت بر نهی از منکر	
۳۸ ۳-۱۳-۲- پیشگیری از خطر	
۳۹ ۴-۱۳-۲- در مقام استشاره	
۳۹ ۵-۱۳-۲- اثبات حدّ و تعزیر	
۴۰ ۶-۱۳-۲- در مقام تجاهر به فسق	
۴۰ ۱۴-۲- تداوم حیات و حلاوت پیروزی با حفظ اسرار	
۴۰ ۱-۱۴-۲- غافلگیری دشمن	

۴۳ابتکار عمل.....	۲-۱۴-۲
۴۵فصل ۳- اسرار در آیات قرآن و روایات اهل بیت (ع) ^(۴)	
۴۶۱-۳- اسرار در قرآن.....	
۵۱۲-۳- نامحرمان اسرار الهی.....	
۵۲۳-۳- حرمت افشای اسرار.....	
۶۰۴-۳- عوامل و اهداف افشای اسرار.....	
۶۲۵-۳- برخورد قرآن با افشا کنندگان اسرار.....	
۶۳۶-۳- اسرار در روایات اهل بیت (علیهم السلام).....	
۶۳۱-۶-۳- تقیّه و حفظ اسرار.....	
۶۴۲-۶-۳- تقیّه در قرآن کریم.....	
۶۶۳-۶-۳- ائمه اطهار (علیهم السلام) و امر به تقیّه.....	
۶۸۴-۶-۳- اجماع بر تقیّه.....	
۶۹۵-۶-۳- دلیل عقلی بر اثبات تقیّه و مستندات جواز آن.....	
۶۹۶-۶-۳- فوائد تقیّه:.....	
۷۰۷-۳- مجازات افشاء کنندگان اسرار از نظر فقهی.....	
۷۳۱-۷-۳- افشای اسرار پیامبر اکرم (ص) ^(ص)	
۷۴۲-۷-۳- امانت داری، رحمت الهی.....	
۷۵۳-۷-۳- خیانت به خدا و پیامبر (ص) ^(ص)	
۷۵3-7-4- خیانت به اسرار نظامی، سیاسی، اقتصادی و.....	
۷۶3-7-5- خیانت به ناموس، اموال و اسرار شخصی.....	
۷۸۸-۳- مجازات افشاء کنندگان اسرار از نظر حقوقی.....	
۸۱۱-۸-۳- تعریف خیانت به کشور از نظر حقوقی:.....	
۸۱۲-۸-۳- جرائم بر ضد امنیت داخلی و خارجی:.....	
۸۳۳-۸-۳- انواع جمع آوری اسرار و اطلاعات:.....	
۸۵۴-۸-۳- جاسوسی در قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه سرّی دولت.....	
۸۷۵-۸-۳- قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح:.....	
۹۰۶-۸-۳- قوانین کیفری: قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.....	
۹۰۷-۸-۳- سابقه و سیر تدوین قوانین کشوری.....	
۹۱۸-۸-۳- تحلیل و توصیف ارکان جرم جاسوسی.....	
۹۳۹-۸-۳- اقسام پیشگیری از جرم.....	
۱۰۰۱۰-۸-۳- جرائم نیروهای مسلح.....	
۱۰۲۱۱-۸-۳- جرائم رایانه ای.....	
۱۰۲۱۲-۸-۳- چالش‌های پیشگیری از جرائم.....	
۱۰۴۱۳-۸-۳- عواقب افشای اسرار در دنیا.....	
۱۰۷۱۴-۸-۳- آثار دین در پیشگیری از جرم.....	
۱۱۲نتیجه گیری.....	
۱۱۳پیشنهادات.....	

۱۱۶ فهرست منابع و مأخذ
۱۱۶ الف-منابع فارسی
۱۱۷ ب-مقالات فارسی
۱۱۸ ج-منابع عربی
۱۲۱ ج-منابع اینترنتی
۱۲۱ د-لوح‌های فشرده
۱۲۲ چکیده انگلیسی

فصل ۱ – کلیات

۱-۱-۱- مقدمه

۱-۱-۱- بیان مسئله تحقیق

امروزه جهان بر اثر پیشرفت ارتباطات، همانند دهکده‌ای کوچک شده که به آسانی در مدت کوتاهی می‌توان از اخبار آن آگاهی یافت و هر فرد، خانواده، تشکیلات، جامعه‌ای، کم و بیش، دارای اسرار و اطلاعاتی است که دیگران نباید از آن آگاه گردند؛ زیرا افشای اسرار ممکن است سبب لطمه خوردن یا نابودی آن‌ها شود.

اسرار نسبت به افراد تشکیلات جوامع، زمان‌ها، مکان‌های مختلف گوناگون بوده و حتی اهمیت آن نیز متفاوت است. چه بسا برای مجموعه‌ای راز و سر باید سر به مهر بماند اما برای مجموعه‌ای دیگر راز محسوب نمی‌شود بلکه اگر بر ملاً شود برای آن سودمند باشد. مثلاً در یک مجموعه نظامی چنانچه آمار پرسنل، عملکرد آن‌ها نقاط قوت و ضعف نیروها فعالیت‌های کاری و برنامه‌های آینده برملا و آشکار گردد. چنین رازهایی در یک مجموعه نظامی نوعی خودکشی و انتحار محسوب می‌شود. اما حفظ این اسرار ارزشمند و حیاتی است.

پس هر فرد در زندگی فردی و اجتماعی خویش رازهایی برای نگفتن و کتمان آن‌ها دارد که می‌بایستی در نگهداری آن‌ها که بخشی مربوط به خانواده و جامعه و بخشی مربوط به محیط کار است باید راز و رمزی در محدوده کاری حفظ و از دست برد بیگانه و وسایل قوی و حساس جاسوسی و اطلاعاتی در امان باشد زیرا کاربرد آن در سرنوشت ملت‌ها دخیل است.

لذا این سؤال مطرح می‌شود که ماهیت حفظ اسرار نظامی چیست؟ و این موضوع چه جایگاهی در فقه و حقوق دارد؟ رساله حاضر این مسئله را می‌خواهد بررسی کند.

۱-۱-۲- اهمیت تحقیق

هر انسانی در زندگی فردی و اجتماعی خویش، خواه ناخواه اسرار ناگفتنی زیادی دارد که بایستی در نگهداری آن کوشا باشد. برخی از این اسرار مربوط به خودش و برخی مربوط به خانواده و جامعه اوست.

امروزه با وجود ابزار پیشرفته و حساس جاسوسی و اطلاعاتی و کاربرد گسترده آن‌ها برای دگرگونی سرنوشت ملت‌ها، ضرورت حفظ اسرار، بدیهی و انکار ناپذیر است و گذشته از آنکه فضیلتی اخلاقی به شمار می‌آید، در نیک بختی انسان‌ها نیز تأثیر بسزایی دارد. زیرا لازمه انجام هر کاری داشتن دانش آن کار است، شغل نظامی و یا مشاغل حساس دیگر، نیز از این امر مستثنی نیست. اگر بخواهیم یک نظامی موفق ویا مدیر ومسئول اثر گذار باشیم باید دانش آن کار را فراگیریم به طور قطع بخشی از وظایف نظامی گری بالاخص وظایف حفاظتی وامنیتی است. بنابراین باید دانش امنیتی را بطور کامل آموخت و باید به دانستنی‌ها هم عمل کرد

در عصر حاضر و در جامعه ایرانی بویژه در سال‌های اخیر شاهد بی توجهی و بی مبالاتی محض نسبت به عرض و آبروی همدیگر در خصوص حفظ و حراست از اسرار و رازهای شخصی و خانوادگی مردم هستیم. با ضعیف تر شدن پایه‌های اخلاقی در جامعه کنونی و هجمه عظیم فرهنگ بیگانه برخی افراد یا به بهانه لذت بردن موقت «ایجاد فضا و دقایقی شاد و مفرح کاذب» برای خود و دوستان اقدام به بیان اسرار زندگی دیگران و یا پخش فیلم و یا تصاویر بدون جلب رضایت دیگران نموده و این امر منجر به شیوع جو بی اعتمادی و ریختن آبرو و حیثیت دیگران می‌شوند و فضای بی توجهی و بی غیرتی نسبت به نوامیس مسلمین را در جامعه اشاعه داده و آنچه را پیامبر حرمتش را بالاتر از کعبه می‌داند با تفریح و لذت بردن می‌شکنند. با توجه به این معضل و ناهنجاری در جامعه، پرداختن به مبحث آبروداری و حفظ اسرار به شدت برای همگان احساس می‌گردد.

این رساله با تکیه بر منابع فقهی و حقوقی در راستای بیان اهمیت، ارزش و مشروعیت حیاتی اسرار از جوانب مختلف است که ثمره و نتیجه آن ارتقای امنیت اجتماعی و اخلاقی برای عموم مردم و بطور اخص برای نیروهای مسلح نظامی و دانش پژوهان و افراد متخصصی که با اسرار حرفه ای در ارتباطاند تدوین شده است.

۱-۱-۳- سوالات تحقیق

۱-۱-۴- سؤال اصلی

حفظ اسرار نظامی در فقه و حقوق موضوعه چه حکمی دارد؟

۱-۱-۵- سوالات فرعی

۱. مجازات افشای کننده اسرار چیست و چه خواهد بود؟
۲. فقه و حقوق چه تدابیری برای جلوگیری از افشای اسرار اتخاذ کرده است؟

۱-۱-۶- فرضیه‌های تحقیق

۱. تبیین حفظ اسرار نظامی از نظر فقهی و حقوقی، شناخت فرهنگ حفاظتی، و کار آمد کردن روش‌ها برای پاسداری از امنیت ملی.
۲. پیشگیری اجتماعی از وقوع حوادث و هر گونه تهدید امنیتی و خطر احتمالی و جلوگیری از نفوذ و بهره برداری دشمن.
۳. پیگیری حوادث و برخورد حقوقی با مجرمین، متخلفین، و افراد خلافکار و اصلاح آنها.

۱-۱-۷- پیشینه تحقیق

در زمینه تاریخچه بحث حفظ اسرار نظامی با تحقیقاتی که صورت گرفت کتابی تحت عنوان اطلاعات نظامی در اسلام، یافت شد این اثر به قلم عبدالله علی السلامه با ترجمه عبدالحسین بینش، از انتشارات زمزم هدایت قم که تمام منابع این کتاب از فقه اهل سنت ذکر شده است و جنبه کاربردی ندارد. ودو مقاله تحت عنوان آئین راز داری در اسلام، واطلاعات دراسلام، به قلم مهدی عزیزان از پژوهشکده تحقیقات اسلامی سپاه در قم وهمینطور جزوات آموزشی از طرف معاونت حفاظت اطلاعات یگانهای رزمی و پادگانهای آموزشی برای آموزش اعضای کادر رسمی، افسران، درجه داران و سربازان باشیوه وچگونگی حفظ اسرار واطلاعات نظامی منتشر شده است اما بررسی فقهی و حقوقی در آنها صورت نگرفته است ودر سایت‌های مجازی در خصوص افشای اسرار مطالبی جسته و گریخته نوشته شده است. در نهج البلاغه و خطب و نامه‌هایی که مولا امیرالمؤمنین امام علی (ع) برای کارگزاران خود در خصوص کیفیت مکاتبات و آرایش نظامی و رعایت اجرای فرامین در عملیات ها جنگی و همینطور از فرمایشات پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) و دیگر ائمه اطهارعلیهم السلام در خصوص حفظ اسرار مسلمانان در مقابل دشمنان مطالب ارزشمند بیان گردیده است. لکن براساس فرمایشات اولیای دین اسلام مساله حفظ اسرار، دامنه آن خیلی وسیع تر از نیروهای مسلح است است. این رساله در راستای تبیین فقهی و حقوقی آن از جوانب مختلف است.

۱-۱-۸- روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه، تحلیلی توصیفی بوده و ابزار گرد آوری اطلاعات کتابخانه و نرم افزاری علوم اسلامی بوده است به این صورت که ابتداء کتب معتبر فقهی و حقوقی و مرتبط با موضوع شناسائی شده و پس از مطالعه به ترجمه مطالب، فیش برداری و نوشتن مطالب اقدام نموده ودر پایان با درک مطالب و تحلیل آن‌ها و تنظیم فیش‌ها، متن اصلی آماده و تنظیم گردیده است.

۱-۲- معنا و مفهوم حفاظت اسرار

حفاظت از اسرار یعنی مراقبت از اسرار و نگهداری از آنها و مصونیت بخشیدن به آنهاست واصطلاحا به مجموعه اقداماتی که به منظور پیشگیری از افشای اسرار و اطلاعات و مقابله با اقدامات جاسوسی، خرابکاری و براندازی دشمن صورت می گیرد را حفاظت اسرار واطلاعات می گویند. اطلاعات و حفاظت اطلاعات علی رغم مشابهت دارای تفاوت عمده ای هستند ودر بعضی از موارد در تقابل با یکدیگر قرار می گیرند. عمده ترین تفاوت های آن دو در موضوع، ماهیت، واهداف آنها می باشد از نظر ماهیت کار اطلاعات یک کار تهاجمی و یک اقدام آفندی

است و در مقابل کار حفاظت از اطلاعات یک اقدام پدافندی و تدافعی و سلبی (بازدارندگی) و انفعالی است. و به عبارتی اقدامات حفاظت از اسرار از نظر زمان و شکل کار، در بعضی از موارد بعد از اقدام اطلاعاتی، و در بعضی موارد قبل از اقدام اطلاعاتی قرار دارد و این همان مفهوم پیگیری و پیشگیری در حفاظت از اطلاعات و اسرار است.

حفاظت مشخصه ای است که هر اطلاعاتی را اطمینان بخش و کار آمد نموده و سلامت و امنیت آن را تضمین می نماید. سه مشخصه صحیح بودن، به موقع بودن، و دقیق بودن از ویژگیهای اطلاعات و اسرار است که همیشه در معرض خطر سرقت و افشاء قرار دارند. زیرا دنیای امروز را عصر انفجار اطلاعات نامیده شده است و همیشه اطلاعات و اسرار در معرض خطر و تهدیدند. بنابراین مشخصه چهارم اطلاعات و اسرار حفاظت از آنهاست زیرا زمانی اطلاعات ارزشمند است که به آن دست نیافته باشند.^۱

۱-۲-۱- معنای لغوی

سِرٌّ (بکسر سین و تشدید را) یعنی راز - امر پوشیده و نهفته خلاف جهر، آنچه انسان آنرا در نفس خود پوشیده دارد از کارها که عزم آن دارد و گویند صدور الاحرار قبور الاحرار و در لغت بمعنی کتمان و اسرار جمع آن است و سریره هم بمعنی کتمان و جمع آن سرائر است.^۲

السِّرَّ جمع آن اسرار، یعنی راز، پوشیده، خالص هر چیزی، بهتر و برتری چیزی، زمین نیکو، اصل، میانه، میانه رودخانه، نکاح، افشای نکاح، جماع، بهترین رودخانه^۳

سِرْرًا: الْأِسْرَارُ خِلافُ الْإِعْلَانِ، قال تعالى: (سِرًّا وَعَلَانِيَةً) وَيُسْتَعْمَلُ فِي الْأَعْيَانِ وَالْمَعَانِي سِرًّا مَادَّة سِرْرٌ يَعْنِي: پنهان کردن راز، آنچه خلاف آشکاراست و در اعیان و معانی بکار می رود. وَالسِّرُّ هُوَ الْحَدِيثُ الْمُكْتَمُ فِي النَّفْسِ، سخن و راز پوشیده ای که در دل باشد آن را سِرٌّ گویند.^۴

أَسْرًا از اضداد است؛ هم به معنای پنهان ساختن آمده و هم به معنای آشکار نمودن به کار رفته است.^۵

^۱ گروه مولفین حفاظت اطلاعات با همکاری سازمان حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران - مدیریت آموزش ناشر مرکز برنامه ریزی و تالیف کتب درسی نوبت چاپ زمستان ۱۳۸۲

^۲ دهخدا علی اکبر امثال و حکم، ناشر دفتر پارمیس چاپ وزیری ۱۳۹۰

^۳ جوهری اسماعیل بن حماد الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه ج ۲ وفات ۳۹۳ هجری قمری

^۴ راغب اصفهانی حسین بن محمد المفردات فی غریب القرآن ص ۴۰۴ چاپ بیروت نارالعلم ۱۴۱۲ هجری قمری

^۵ ابن منظور محمد بن مکرم لسان العرب ج ۴ ص ۳۵۷ بیروت دار صا چاپ سوم ۴۱۴ هجری قمری

۱-۲-۲- سر در اصطلاح فقهی

در تحقیق و بررسی که در کتب فقهی بعمل آمد اصطلاحی برای آن یافت نشد می‌توان آن را اینگونه تعریف کرد «آنچه باید مخفی بماند و از نظر عقل و شرع افشا نشود» به تعبیر زیبای امیر المومنین (ع)^۱

«سِرِّکَ اسیرُکَ فَاِنْ افشَتْهُ صِرْتٌ اسیرُهُ»^۱

«راز تو اسیر توست، اگر آنرا آشکارش ساختی، تو اسیر آن شده ای»

در دعای کمیل می‌خوانیم «و لا تَفْضَحْنِ بِخَفِیِّ ما اطلعتَ علیه من سِرِّی»^۲

«خدایا مفتضح نکن مرا به خفت آنچه مطلع شده ای برای آن از سر من.»

امام صادق علی السلام می‌فرماید: «سِرِّکَ مِنْ دَمِکَ فلا یجْرینَّ من غیر اوداجک.»^۳

«راز تو از خون توست پس نباید جز در رگ‌ها خودت جاری شود.»

همانطور که خون عامل بقای انسان است و اگر خون از بدن برود جان هم پر می‌کشد اسرار هم همین حکم را دارد.

و سرّ و مشتقات آن ۳۳ مرتبه در قرآن کریم بیان شده است که برخی مصادیق آن به معنای مخفی کردن چیزی آمده است ولی در بیشتر موارد به عنوان سخن پنهانی یا راز درون دل افراد می‌باشد؛ و دیگر مصادیق عبارت‌اند از لزوم حفظ سرّ شخصی و خانوادگی، راز داری اعتقادی (تقیّه)، حفظ اسرار دیگران، راز داری نظامی و سیاسی، محرومان اسرار الهی و توصیه به تقواللهی و... برای پیشگیری از افشاء می‌باشند.

۱-۲-۳- سر در اصطلاح حقوقی

هر نوع داده ای که اسناد مندرج باشد یا به صورت نرم افزاری ذخیره و یا با هر وسیله دیگر ضبط شده باشد و یا هر گونه اطلاعات طبقه بندی شده (اسرار دولتی و نظامی)، یا آنچه مربوط به حریم خصوصی اشخاص باشد و یا در زمره اطلاعاتی باشد که با نقض احکام مربوط به حریم خصوصی تحصیل شده است (اسرار حرفه ای) و یا اینکه افشای آن‌ها جان یا سلامت افراد را به

^۱ عبدالواحد امدی غررالاحکم ج ۱ ص ۴۳۷ مترجم علی انصاری قمی تهران چاپ افست موسسه صحافی خلیج ایران قم

^۲ قمی شیخ عباس مفاتیح الجنان دعای کمیل مترجم الهی قمشاهای مهدی ناشر لاهوت چاپ اول ۱۳۹۲

^۳ مجلسی محمد باقر بن محمد تقی بحارالانوار ج ۲ ص ۷۱ ناشر موسسه الطبع والنشر چاپ اول بیروت

مخاطره بیندازد و یا متضمن ورود خسارات مالی یا تجاری برای آن‌ها گردد افشا و یا در اختیار قرار دادن این اطلاعات به دیگران در حقوق موضوعه منع گردیده است. البته دسترسی و افشای اطلاعات بر اساس آیین دسترسی به اطلاعات استثنائاتی هم دارد؛ که از مجاری قانونی اعمال می‌شود.^۱

قانونگذار در ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی به مجازات افشای اسرار حرفه ای که شامل پزشکان، جراحان، ماماها و پرستاران، دارو فروشان و دیگر راز داران حرفه ای که محرم اسرار مردم هستند و به این گروه (وکلا و قضات) هم اضافه می‌شوند. هرگاه در غیر موارد قانونی اسرار مردم را افشاء کنند به ۳ ماه و یک روز تا یکسال حبس یا جزای نقدی یک میلیون و ۵۰۰ هزار تا ۶ میلیون ریال محکوم می‌شوند

۱-۳-۱- نیروی نظامی

۱-۳-۱-۱- معنای لغوی نیروی نظامی

کلمه نیرو (بکسر نون و ضم را) زور، قوت، قدرت، توانائی^۲

کلمه نظام (بکسر نون) نظم دادن، آراستن، به رشته کشیدن مروارید، صف درخت و در فارسی بمعنی لشکر قشون سپاه و ارتش نیز می‌گویند.

کلمه نظامی به معنی سرباز می‌باشد^۳ و به عنوان یک صفت است.

اصطلاح نظام برگرفته از واژه نظم در زبان عربی است که اشاره به تشکیلات مرتب و آراسته نیروهای مسلح دارد. از اصطلاحات مرکب با نظام می‌توان به پیاده نظام سواره نظام یا نیروی نظامی که در بسیاری از کشورها به طور کلی به آن ارتش گفته می‌شود. غالباً سازمانی است که توسط ملت انتخاب و به قدرت می‌رسد و دارای سلسله مراتب فرماندهی است و معمولاً برای دفاع از کشور (یا حمله به دیگر کشورها) با تهدیدات بالقوه یا بالفعل و مجهز به انواع سلاح‌های جنگی می‌باشد.

۱-۳-۱-۲- اصطلاح فقهی نیروی نظامی

با عنایت به اینکه دونوع جهاد در فقه شیعه مطرح است:

^۱ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ماده ۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (فصل اول تعاریف و کلیات) شماره ۲۱۷۱۱۹ صادره از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام با الحاق یک تبصره ذیل ماده ۱۰

^۲ دهخدا علی اکبر امثال حکم ناشر دفتر پارمیس چاپ اول و زبیری ۱۳۹۰

^۳ همان، ذیل کلمه نظم

الف- جهاد ابتدائی یا جهاد دعوت نوعی از جنگ تعرضی بمنظور نشر وتوسعه دیانت اسلام است ومقصود از تعرض مفهوم مقابل دفاع است ودر مقابل جنگ تدافعی (جهاد دفاع) که به اتفاق همه فقهای شیعه جهاد ابتدائی منوط به اذن امام معصوم یا نائب خاص آن حضرت است. این جهاد در زمان غیبت امام معصوم مطرح نیست. (واتما یجب مع وجود الامام العادل او من نَصَبه لِذَلِكِ وَدَعَاؤُهُ اِلَيْهِ)^۱

ب- جهاد دفاعی که بر قاطبه مردم مسلمان واجب است و در مقابل حفظ جان و مال و ناموس و خانه وکاشانه اذن مجتهد لازم ندارد؛ اما جهاد دفاعی که از کیان و حدود و ثغور و مرزهای کشور دفاع می کند^۲. این جهاد دفاع نیازمند سازمانی منسجم با آموزشهای تخصصی و پشتیبانی لجستیکی است که از آن به نام نیروهای نظامی یا مرابطین (که جمع مرابطه یعنی مستعد برای نبرد با دشمن) نام برده می شود. در لغت مرابطه و رباط (بکسر اول) بمعنی مواظبت است ورباط لشکر بمعنی مرزبانی وحفظ حدود وثغور است در اصل عبارت از بستن اسب در نقطه معین وتأسیس ساخلو (پادگان) برای مرزبانی. ومرابطه در اصطلاح فقه عبارت است از نگهبانی جهت محافظت از مرزهای کشورهای اسلامی و این لغت اشاره به حدیث پیامبر اکرم (ص)^۳ دارد که می فرماید (رباطٌ لیلَهٌ خیرٌ من صیامٍ شهرین) می باشد^۴.

۱-۳-۳- اصطلاح حقوقی نیروی نظامی

قوای منظم یک کشور که به منظور حفظ امنیت و استقلال و صیانت کشور و اجراء قوانین و نظم صلح عمومی انجام وظیفه نموده (وتابع مقررات وضوابط خاص قانونی خود) می باشند^۴.

۱-۴- معنای لغوی فقه

فقه به معنی درک کردن وفهمیدن است^۵ به معنای درک کردن چیزهای مخفی نیز آمده^۶ است. راغب در مفردات الفاظ القرآن آن را پی بردن از معلومات حاضر به معلومات غایب معنا

^۱المحقق الجلی ابوالقاسم نجم الدین جعفر بن الحسن الهذلی المختصر النافع الطبعة الثانی ۱۴۱۶ هجری قمری موسسه البعثه قم

^۲خمینی روح اله تحریر الوسيله فصل دفاع مسئله ۱ و مؤسسه تنظیم ونشر آثار امام مترجم موسوی همدانی چهار جلدی ۱۳۷۹

^۳جعفری لنگرودی محمد جعفر ترمینولوژی حقوق چاپ هجدهم ناشر کتابخانه گنج دانش ۱۳۸۶

^۴جعفری لنگرودی محمد جعفر، ترمینولوژی، حقوق همان منبع

^۵ابن فارس بن ذکریا معجم مقاییس اللغه ذیل واژه فقه-ناشر انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم نوبت چاپ ۱۴۰۴ هجری قمری - محقق عبد السلام محمد هارون

^۶عبد الناصر جمال موسوعه فی الفقه السلامی ج ۱ ص ۹

کرده است

۱-۴-۱- تعریف فقه

هو العلم بالاحکام الشرعیة الفرعیة عن ادلتها التفصیلیة^۱. یعنی علم به احکام شرعی فرعی با استناد به ادله تفصیلی آنها(که عبارتند از: کتاب، سنت، اجماع و عقل) با قید شرعی احکام عقلی را خارج کرد (مانند احکام مربوط به فلسفه) و با قید فرعی مسائل اعتقادی و اصول عقاید را خارج کرد که در علم کلام مطرح است. و با قید تفصیلی علم مقلد به احکام از تعریف فقه خارج گردید زیرا مقلد ممکن است عالم به احکام باشد اما علم اوناشی از دلیل تفصیلی و خاص هر کدام از احکام نیست، بلکه از یک دلیل اجمالی یعنی (حجیت رأی مجتهد برای او در تمام احکام) سر چشمه می گیرد، ولی مجتهد عالم به احکام با استناد به ادله تفصیلی آنهاست.

۱-۴-۲- فقه در اصطلاح علما

کلمه فقه به تدریج در اصطلاح علما به خصوص فقها فقط به «فقه الاحکام» اختصاص یافته است و امروزه از کلمه فقه فقط مسائل عملی اسلام از واجب و حرام و مانند آنها به نظر می آید. به عبارتی علمای اسلام با الهام از برخی روایات تعالیم اسلام را به سه بخش «عقاید» «اخلاق» و احکام و قوانین عملی تقسیم کرده اند. آنان کلمه «فقه» را فقط در مورد «احکام و قوانین اسلام» به کار برده اند.^۲

۱-۴-۳- فقه در قرآن و روایات

کلمه فقه در قرآن کریم به معنای تدبیر تعمق و فهم عمیق بکار رفته است^۳ همین مفهوم گسترده برای فقه در روایات نیز به چشم می خورد. به عنوان نمونه امام صادق صلوات الله علیه می فرماید «اذا اراد الله بعبد خيراً ففقهه فی الدین»^۴ هر گاه خداوند خیر و سعادت بنده ای را بخواهد او را در دین بصیر و آگاه می گرداند بنابراین فقه در لسان قرآن و روایات اسلامی مفهومی گسترده دارد و عبارت از شناختی عمیق و وسیع نسبت به همه معارف دینی و دستوره های اسلامی و به بخش خاصی اختصاص ندارد.

^۱ السبجانی جعفر المؤجّز فی اصول الفقه الطبعة الرابعة عشرة مؤسسه الامام الصادق (ع) ۱۴۲۹/۱۳۸۷ هـ ش

^۲ مطهری شهید مرتضی، فقه و حقوق (مجموعه آثار) فقه استدلالی جلد ۲۰ ص ۶۵ چاپ اول - قم

^۳ منافقون ۳ و ۷ انعام ۶۵ و ۹۸ اسرا ۴۴ و ۴۶

^۴ کلینی محمد بن یعقوب اصول کافی ترجمه و شرح، حاج سید جواد مصطفوی تهران دفتر نشر فرهنگ اهل بیت علیهم السلام

۱-۵-حقوق موضوعه

بمعنی حق تحقیقی است و حقوق برخوردار از ضمانت اجراء واحقوق تحقیقی گویند. و حقوق موضوعه و حقوق مثبت‌ه هم نامیده می‌شود. اصطلاح دوم شایع تر است و حقوق در معانی ذیل بکار رفته است:

الف- جمع حق بمعنی حق جزئی وحق کلی است. این اصطلاح در فقه ودر حقوق جدید کشور بکار رفته است.

ب- بمعنی علمی که از قوانین موضوعه بحث می‌کند. ولواینکه بطور استطراد از قوانین حقوق طبیعی هم بحث نماید این اصطلاح در فقه سابقه ندارد و ترجمه اصطلاحات غربی است.

ج- در رشته حقوق اداری بمعنی اجرت کار کارمند دولت است گاهی بغلط "حقوقات" هم استعمال شده است در همین معنی مواجب و وظیفه نیز سابقاً گفته می‌شد. در پاره ای از اصطلاحات قدیم ادرار هم گفته می‌شد.

د-حقوق بغلط در مقابل جزاء بکار رفته ومی رود با اینکه حقوق شامل دورشته جزائی ومدنی است مانند ماده هشت قانون دلانان مصوب ۸-۱۲-۱۳۱۷^۱

۱-۵-۱-تعریف حقوق

حقوق را معمولاً به مجموعه قواعد ومقرراتی که نظم اجتماعی جامعه را تأمین می‌کند تعریف کرده‌اند^۲

۱-۶-افشای اسرار

۱-۶-۱-معنای لغوی

اسرار جمع سر بمعنی نهان، مقابل جهر است، اسرّالیه حدیثاً یعنی رسانید به وی سخن را و اسرّالیه بسرّه یعنی در میان نهاد با وی راز خود را. و سرّ آن چیزی است که انسان آن را در قفس خود پوشیده دارد.^۳

^۱جعفری لنگرودی محمد جعفر ترمینولوژی حقوق چاپ هجدهم ناشر کتابخانه گنج دانش ۱۳۸۶

^۲نور بها رضا. زمینه حقوق جزای عمومی چاپ سی وچهارم تهران نشر گنج دانش ۱۳۹۱

^۳دهخدا علی اکبر امثال وحکم ناشر دفتر پارمیس چاپ وزیری ۱۳۹۰